

Forfatter: Falster, Christian

Titel: Udrag fra Lærdoms Lystgaard eller Adskillige Discurser

Citation: Falster, Christian: "Lærdoms Lystgaard eller Adskillige Discurser", i Falster, Christian: *Lærdoms Lystgaard eller Adskillige Discurser*, udg. af JØRGEN OLRİK , 1919-20, s. XVIII. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-falster01-shoot-idm140591136130592/facsimile.pdf> (tilgået 26. april 2024)

Anvendt udgave: Lærdoms Lystgaard eller Adskillige Discurser

Falsters personlighed og hele åndspræg, der tydelig viser både slægtskabet med og afstanden fra hans store samtidige: de er fælles om at sætte den sunde fornuft til doms over tidens dårligheder, om en vis mådeholden reformiver og en forsigtig rationalisme i religiøse spørgsmål, med tydelig front imod pietisterne; men hvor Holberg er kritiker og polemiker, er Falster humanist og ironiker, langt mere i slægt med den gamle, i en mand som Erasmus af Rotterdam legemliggjorte humanisttype end hans af den engelske filosofiske kriticisme stærkt påvirkede store samtidige.

Selv ved et flygtigt overblik over discursernes indhold får man et tydeligt indtryk af Falsters personlige sindelag og åndsretning. Allerede i første dels anden discurs lægger Falster sin fredelige tænke måde og sin ulyst til ordstrid åben for dagen; han takker Gud for sit svagelige helbred, som minder ham om, at han kun er her på træk, og ironiserer over de pengegeriges, epikuræernes og vellystningenes glubskhed på livet: Lykken ligger ikke i ydre goder, men i det tilfredse og rolige sindelag. Her er også den dybeste årsag til at han som ægte humanist har foretrukket de fredelige humane og filologiske studier for «teologernes rasen», som er en styg udvækst på den kristne kirke, der ikke genfindes hos hedninger og muhamedanere (I, 1). Filologen bør først og fremmest være et godt menneske; at trage efter navn og ry kommer i anden række; F. er selv den første til at beklage sin ungdomsstrid med den tyske filolog Stybelius. Spørgsmålet om man uden fare for den sande lære kan hengive sig til læsningen af hedenske skribenter, besvares med en vis ortodoks forsigtighed, men F.s egentlige mening skinner

sige med de gamle hedninger) turde — rent bortset fra hans direkte angreb på pietisterne, hvorom mere nedenfor — være nok til at forklare den dybe kløft mellem ham og pietismen, så diametralt modsat er hans standpunkt til denne. Bestægtede tanker, om end ikke fuldt så skarpt udformede, udtales mange steder: F. lovpriser de hedenske filosoffer, der længe før Kristus satte lighed med Gud som menneskets moralske ideal (I, 20); han tager de humane hedningers bønner i forsvaret for beskyldningerne imod dem og fremhæver, at de afgjort tenderer mod monoteisme (I, 18); han forsvaret ligeledes de gamle hedninger mod anklagen for flerguderi og samler de træk af filosofisk og kultisk monoteisme, der findes i Oldtidens hedenskab; sammenstiller Oldtidens mange guder med den katolske kirkes helgener, og viser, at dyrekampe og gladiatorspil mishagede også de bedre hedninger, og at de gamles løsgæthed på teatret langt fra kunde måle sig med den nyere tids mummespil, fastelavnsløben etc.; ja han drister sig endog til at forsvare Grækernes pæderasti som ingenlunde altid usædelig (III, 27). Også hedninger har kendt skriftemål og anger, der sikkert ikke har mishaget Gud (II, 15). Mange fromme hedninger har på deres dødsleje taget afsked med verden med samme sindsro og samme håb som de sande kristne (I, 31). I en samtale med en dømmesyg præst lader F. sin »heltinde« og velynderinde (geheimerådinde Harboe) påstå, at hedningerne kan opnå saligheden; han sympatiserer åbenbart i høj grad med tanken, men ender dog forsigtigt med at henstille sagen til den Allerhøjestes dom (I, 54). Den hedenske polemiks hensynsfulde urbanitet lovprises i modsætning til de kristne teologers klopføgteri; ved

XXII OVERSÆTTERENS INDLEDNING

samme lejlighed får de små tyske universiteters snæversind et alvorligt hib, og F. kommer i harnisk over angreb på hans yndlingsteolog J. F. Budde, en ireniker som han selv (II, 9). De kristne har forfulgt hverandre indbyrdes med langt større grusomhed end de romerske statsmyndigheder viste mod den unge kristne kirke (I, 13); F. forsvarer bl. a. Trajan (I, 24) mod den yngre kirkelige overleverings beskyldninger imod ham, støttende sig især til hans kendte reskript til Plinius den yngre, og på dette punkt samstemmer Holberg ganske med ham (Epistel 23: forsvar for Trajan, Probus, Diocletian). Selv en af nutidens humane foranstaltninger som vajsenhuse går tilbage til Falsters kære klassikere (I, 34); men iøvrigt kan det også mere ham at påvise, hvordan ægte og uforfalsket hedendom den dag idag kan trives i kristenheden, der f. eks. stadig hylder og dyrker de ganske hedenske begreber naturen, lykken, tilfældet, skæbnen (I, 11, om de kristnes ukendte guder).

For en mand af Falsters støbning måtte en åndsretning som pietismen være en sand vederstyggelighed. Som den intelligensens mand han er, står F. det pietistiske trosrøre ligeså fjært som Holberg, måske med en lidt anden og mere konservativ motivering; men medens H. for det meste går afvejen for pietismen, da den efter Christian 6.s tronbestigelse har fået magten i landet, stiller F. sig skarpt imod den med en forbavsende djærvhed, der ikke synes helt at stemme med hans valgsprog *Candide sed caute* (oprigtig men forsigtig), og som er nok til at forklare hans påfølgende tavshed under resten af Christian 6.s regering. Allerede i skriftets første del (1729) stikler han så småt til pietisterne i sine satiriske bemærkninger om almuesmænds